

Kritik mot ett häkte för behandlingen av en intagen i samband med en transport

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 31 augusti 2006, framförde AA klagomål mot hur han behandlades på Kronobergshäktet i samband med en övernattningsanslutning till en transport. Han anförde bl.a. att han inledningsvis placerades i ett bostadsrum som var nedstänkt med urin, att bostadsrum nummer två därutöver var nedklettat med avföring och att bostadsrum nummer tre, som han slutligen placerades i, hade blod på väggarna. Han anförde vidare att han även i övrigt hade blivit illa behandlad, bl.a. på det sätt som redovisas nedan i remissyttrandet.

Utredning

Kriminalvården anmodades att yttra sig över anmälan.

I ett remissvar den 23 oktober 2006 anförde Kriminalvården, Region Stockholm, genom regionchefen BB, följande.

Intagne AA, annars för närvarande avtjänande fängelsepåföljd vid anstalten Roxtuna, övernattade den 14 augusti 2006 i häktet Kronoberg som ett led i en särskild permission med anledning av hans mors begravning i Boden.

AA har i sin skrivelse till JO anført bl.a. *att* han under sin vistelse i häktet Kronoberg blivit visiterad på ett utlämnande sätt, *att* han först efter viss övertalning fått ta med sig sin vigselring och sina glasögon till sitt bostadsrum, *att* han fått tillbringa natten i cell som var nedklottrad med blod efter att först ha anvisats två andra celler, vilka var nedstänkta med urin respektive avföring, *att* han tilldelats otvättade lakan, dock ingen kudde, *att* han inte fått ta med sig sin astmaspray till sitt bostadsrum, *att* han inte fått byta underkläder, *samt att* han i övrigt blivit illa behandlad av personalen och att han på grund av att tjänstgörande kriminalvårdare inte burit tjänstebricka inte getts tillfälle till att identifiera dessa.

Av 2 § första stycket lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. (HL) framgår att den häktade, om det inte är uppenbart onödigt, senast vid ankomsten till förvaringslokalen *skall* kroppsvisiteras för eftersökande av föremål som han eller hon enligt HL inte får inneha. Enligt 2 a § får även i den mån det är påkallat kroppsbesiktning företas bl.a. senast vid ankomsten till förvaringslokalen. Av 25 § samma lag följer bl.a. att HL gäller i tillämpliga delar även när någon tas in i häkte för annat ändamål än verkställighet av påföljd för brott. Häktet Kronoberg tillämpar den ordningen att samtliga intagna som anländer till häktet genomgår kroppsvisitation där den intagne får ta av sig sina kläder i ett särskilt avvisiteringsbås

tillsammans med personal. Denna ordning gäller även vid s.k. transportuppehåll eftersom det har hänt att narkotika och andra otillåtna föremål påträffats också hos den kategori intagna som omfattas av sådana uppehåll.

Av 7 § första stycket HL framgår bl.a. att den intagne får inneha värdesaker i den mån det inte är olämpligt. Enligt andra stycket får den häktade i övrigt, i den mån inte annat följer av HL, bl.a. inneha personliga tillhörigheter enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Av 15 § första stycket Kriminalvårdens häktesföreskrifter (KVFS 2006:3) (HF) följer att det i den intagnes bostadsrum inte får förvaras sådant som kan äventyra säkerheten i häktet, försvåra visitation eller vålla sanitär olägenhet. Häktet Kronoberg tillåter normalt intagna att inneha glasögon och smycken i sina bostadsrum. Undantag görs dock av säkerhetsskäl, exempelvis för stora och tunga halskedjor eller för värdefulla föremål. Innehav av förlovnings- och vigselringar tillåts dock mer eller mindre regelmässigt.

Häktet Kronoberg har 301 ordinarie platser, varav 32 arrestceller. Det tas i häktet Kronoberg in ungefärligen 10 000 personer per år. De intagna placeras på olika avdelningar utifrån restriktions-, säkerhets- eller andra skäl. Arrestcellerna används huvudsakligen för intagna som är gripna eller omhändertagna med stöd av lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer. På grund av högt beläggningstryck saknas stundom andra lediga platser på häktet än arrestceller. Eftersom de klienter som huvudsakligen frekventerar dessa arrestplatser är omhändertagna förhållandevis kort tid, kan det hända att det i en och samma cell befinner sig bortemot tio olika personer på ett dygn. Cellerna städas i normalfallet innan en intagen flyttar in; undantag kan dock förekomma om beläggningstrycket är stort.

Varje intagen på häktet Kronoberg får en färdigförpackad påse innehållande sängkläder, tandborste och handduk. Sängkläderna, som förvisso kan vara i varierande skick, kommer direkt från tvätteriet på kriminalvårdsanstalten Hall.

På häktet Kronoberg finns dagligen mellan kl. 07 och 18 sjuksköterska i tjänst. (Läkare finns härutöver att tillgå vissa dagar i veckan.) Sjuksköterskan träffar samtliga intagna inom ett dygn. Om en intagen på grund av ett s.k. transportuppehåll skrivs in under kvällstid och skrivs ut tidigt morgonen därpå är det dock sannolikt att denne inte hinner träffa sjuksköterska, försåvitt inte den intagne uppvisar sådana symptom att personal anser att sjukvårdspersonal bör tillkallas. Normalt sett utgör nämnda fall inga problem eftersom eventuell medicin följer med den intagne från avsändande anstalt eller häkte.

Av 25 § HF framgår att sänglinne, tilldelade handdukar och underkläder skall bytas regelbundet. Eftersom det i normalfallet är 10–15 utskrivningar från häktet varje morgon finns det inte alltid tillräckliga personella resurser för att tillse att den intagne kan få egna nya underkläder från förrådet; i all synnerhet gäller detta under s.k. transportuppehåll.

Häktet Kronoberg har enligt egen uppgift arbetat mycket med förhållningssätt och ett professionellt bemötande gentemot de intagna. Bland annat har arbetets bedrivande i form av små arbetslag med en närvarande chef dygnet runt varit en framgångsfaktor i detta avseende. Härutöver utbildas personal kontinuerligt i exempelvis konflikthantering. Vidare implementeras Kriminalvårdens VAKNA-kampanj (värdering, attityd, kunskap) genom diskussioner vid arbetsplatsträffar såväl som vid morgonmöten.

Av 7 § Kriminalvårdens föreskrifter om tjänstedräkt (KVAF 2006:11) framgår att all personal vid anstalter och häkten på tjänstestället skall bära tjänstebricka. Tjänstebricka skall under tjänstgöring bäras på tjänstedräkt. Tjänstemannens namn och befattning skall anges på brickan. Ett problem enligt häktet Kronoberg är att när personal bär den polotröja som finns bland uniformspersedlarna kan de inte fästa någon namnbricka i brösthöjd. Brickan fästs i dessa fall i stället i bältet där den inte syns lika klart.

Den bild AA målar – att han blivit felaktigt och rentutav illa behandlad under sin korta vistelse på häktet Kronoberg – delas inte av de tjänstemän som var i tjänst vid aktuellt tillfälle. De anser inte att AA behandlats nedsättande men har förståelse för att han är missnöjd med placeringen i arresten.

Region Stockholm gör följande bedömning:

Inledningsvis vill regionen beklaga det faktum att arrestceller, som håller en lägre standard än ordinarie häktesplatser, inte sällan måste tas i anspråk beroende på den ansträngda platssituationen på våra häkten. Det framstår dessutom som särskilt beklagansvärt att en person på väg till sin mors begravning, såsom AA i förevarande fall, upplever att han blivit illa behandlad. Av 1 § andra stycket HL – i förevarande fall jämförd med 25 § – framgår att den som tas in i häkte skall behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det är lämpligt, skall åtgärder vidtas för att ge den intagne det personliga stöd och annan hjälp som han eller hon behöver. Sådana åtgärder får dock vidtas endast om den häktade samtycker till detta. Av utredningen i ärendet framgår att häktet inte vidtagit några särskilda åtgärder för att ge AA personligt stöd eller annan hjälp i den utsatta situation han får antas ha befunnit sig i med anledning av hans mors bortgång. Huruvida denna underlåtenhet förtjänar kritik mot bakgrund av den korta tid AA vistats på häktet tar inte regionen ställning till.

Häktet Kronoberg har vidare tillbakavisat AA:s påstående om att han under visitationen anmodades att inta speciella ställningar så att kroppens håligheter kunde granskas. I detta avseende står således ord mot ord, varför regionen saknar möjlighet att göra en adekvat bedömning. Dock vidgår häktet att man företagit en ytlig kroppsbesiktning av AA. Sådan får enligt 2 a § HL vidtas om det är påkallat. Av 58 § HF framgår att vid ytlig kroppsbesiktning skall den intagne uppmanas att helt eller delvis klä av sig och därefter stå upp. Därefter skall de synliga delarna av kroppen undersökas. Det är inte tillåtet att undersöka andra delar än handflator, armhålor, fotsulor och huvudhår. Den intagne får inte uppmanas att inta särskilda kroppsställningar så att andra delar av kroppen skall kunna granskas. Beslut om ytlig kroppsbesiktning fattas enligt häktets delegationsordning av vakthavande befäl. Regionen anser dock att viss kritik bör riktas mot häktet för den regelmässighet med vilken man använder sig av ytlig kroppsbesiktning. Det framstår nämligen inte som alldeles självklart att det alltid anses påkallat att företa en ytlig kroppsbesiktning i anslutning till att intagen tas in i häktet.

Rörande AA:s uttalande att han först efter viss övertalning medgett att inneha sina glasögon och sin vigselring på sitt bostadsrum, har häktet en annan bild eftersom man mer eller mindre regelmässigt medger innehav av sådana föremål. Regionens saknar alltså, då ord står mot ord, möjlighet att bedöma denna del.

Beträffande AA:s påstående att han fått vistas i en oren cell, kan följande anföras: Det är i Kriminalvårdens föreskrifter oreglerat när och hur en cell skall rengöras. Av artikel 18.1 Europarådets *Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules (de europeiska fängelsereglerna; JO:s anmärkning)* följer dock att "the accommodation provided for prisoners, and in particular all sleeping accommodation, shall respect human dignity and, as far as possible, privacy, and meet the requirements of health and hygiene, due regard being paid to climatic conditions and especially to floor space, cubic content of air, lighting, heating and ventilation". Vidare har häktet Kronoberg meddelat att praxis är att celler i normalfallet är städade då en intagen flyttar in, men att ett högt beläggningstryck kan medföra att städning helt enkelt inte hinns med. Som nämnts i det föregående skall enligt 1 § andra stycket HL den intagne behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. Det finns anledning att anta att det för en intagen är förenat med visst obehag, som i förlängningen kan medföra skadliga följder av häktesvistelsen, att tvingas vistas i ett rum som inte är rengjort från avföring, urin eller blod. Härutöver kan inte helt bortses från att nämnda kroppsavfall kan innehålla smitta. Häktet Kronoberg har inte dementerat AA:s påstående om cellens skick, varför påståendet att han tvingats

vistas i en cell med torkat blod på väggarna får anses styrkt. Detta förhållande står i skarp kontrast till de minimikrav som uppställs i Europarådets nyss nämnda fängelseregler; enligt regionens mening är häktets underlåtenhet att torka bort blodet från väggarna ägnat att undergräva respekten för AA:s mänskliga värdighet. Sammantaget är regionens uppfattning att häktet förtjänar skarp kritik för att inte ha rengjort AA:s bostadsrum från blod innan han flyttade in.

Vad AA anfört om det skick hans sängkläder var i, motsägs av häktet Kronobergs rutin att varje intagen på häktet Kronoberg får en färdigförpackad påse innehållande bl.a. sängkläder. Även om dessa kan vara i varierande skick är de nytvättade. Regionen saknar alltså skäl att bedöma denna del, och nöjer sig med att konstatera att det, som nämnts ovan, av 25 § HF framgår att sänglinne, tilldelade handdukar och underkläder skall bytas regelbundet. Huruvida förhållandet att häktet inte medgett AA att byta underkläder förtjänar kritik mot bakgrund av den korta tid AA vistats på häktet tar inte regionen ställning till.

Att AA vidare enligt egen uppgift inte tillåtits inneha sin astmaspray bestrids inte av häktet Kronoberg. Av 4 § första stycket HL – i förevarande fall jämförd med 25 § – framgår bl.a. att en intagen som bedöms behöva hälso- eller sjukvård så snart som möjligt skall undersökas av läkare, om sådan undersökning uppenbarligen är onödig. Av 4 § HL följer att den intagne inte får inneha, eller i sitt bostadsrum förvara, läkemedel eller substanser som kan antas vara läkemedel, utan ansvarig läkares tillstånd. Motsatsvis måste alltså läkare lämna sitt tillstånd för att den intagne skall få inneha läkemedel i sitt bostadsrum. Om som i förevarande fall läkare inte getts möjlighet att bedöma huruvida sådant innehav skall medges, innebär alltså bestämmelsen att innehav inte skall tillåtas. Tjänstgörande häktespersonal har uppenbarligen gjort bedömningen att läkare inte behövt undersöka AA och i förlängningen ta ställning till huruvida AA skulle ges tillstånd att inneha sin astmaspray i sitt bostadsrum. Även om själva förefintligheten av en astmaspray med viss styrka talar för att läkare borde ha getts möjlighet att ta ställning till innehavsfrågan, ligger det utanför regionens kompetens att bedöma huruvida tjänstgörande häktespersonal gjort en felaktig bedömning då man underlåtit att tillkalla läkare. Vad som dock talar till häktets fördel är att man då intagen har med sig exempelvis astmaspray regelmässigt låter denna stå alldeles utanför celldörren i avvaktan på att sjukvårdspersonal gjort en bedömning av innehavsfrågan. Härigenom säkerställs att den intagne då han begär det får tillgång till sprayen.

Vad slutligen AA påstått om personalens bemötande i övrigt, tillbakavisas av häktet Kronoberg. Häktet har, som ovan nämnts, enligt egen uppgift arbetat mycket med förhållningssätt och ett professionellt bemötande gentemot de intagna. Då ord står mot ord även i denna del, saknar regionen förutsättningar för en vederhäftig bedömning. Dock bör häktet Kronoberg enligt regionens uppfattning vinnlägga sig om att tillse att samtliga kriminalvårdstjänstemän bär sin tjänstebricka väl synligt.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I beslut den 23 maj 2007 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Enligt 9 § första stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall en intagen behandlas med aktning för sitt människovärde. I aktuellt fall vill jag även erinra om innehållet i 25 § jämfört med 1 § andra stycket lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna (häkteslagen). Av sist nämnda bestämmelse följer bl.a. att den häktade skall behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas samt att, i den utsträckning det är lämpligt, åtgärder skall vidtas för att ge den häktade det personliga stöd och annan hjälp som han eller hon behöver. Innebörden av nämnda bestämmelser får anses ha en generell

tillämplighet på samtliga frihetsberövade, vilket stöds av artikel 1 i de europeiska fängelsereglerna, som har följande lydelse. ”All persons deprived of their liberty shall be treated with respect for their human rights.” Jag vill betona att det är av största vikt att de nu återgivna bestämmelserna efterlevs.

Som framgår av remissvaret innehåller de europeiska fängelsereglerna en artikel om hur bostadsförhållandena för en frihetsberövad person skall vara utformade. Jag vill särskilt påpeka att fängelsereglerna uppställer ett minimikrav för hur frihetsberövade personer skall behandlas. Jag konstaterar att den beskrivning av förhållandena som AA har redogjort för inte har motsagts av Kriminalvården. I likhet med Kriminalvården konstaterar jag vidare att förhållandena i de bostadsrum som AA anvisades kraftigt avvek från vad som är acceptabelt och att de, därmed, inte var förenliga med bl.a. artikel 18.1 i de europeiska fängelsereglerna. Jag vill därför betona att det inte får förekomma att en person placeras i ett bostadsrum som inte har rengjorts från avföring, urin och/eller blod. Jag utgår från att åtgärder vidtas för att undvika att liknande situationer uppstår i framtiden. I sammanhanget kan heller inte bortses från att AA hade beviljats permission för att delta vid sin mors begravning. Häktet förtjänar, mot bakgrund av det anförda, allvarlig kritik för behandlingen av AA.

När det gäller frågan om ytlig kroppsbesiktning framgår av remissvaret att sådan genomförs regelmässigt på samtliga intagna som anländer till häktet Kronoberg. Detta bekräftades även vid min inspektion av häktet den 14 mars 2007. Av remissvaret framgår vidare att ett beslut om ytlig kroppsbesiktning, enligt häktets delegationsordning, skall fattas av vakthavande befäl. Vid min inspektion framkom emellertid att sådana beslut inte alltid fattas av någon som är behörig att göra detta. Det framkom vidare att besluten inte dokumenteras. I protokollet från inspektionen uttalande jag att ett beslut om ytlig kroppsbesiktning måste fattas av en behörig tjänsteman. Ett beslut om ytlig kroppsbesiktning måste vidare, vilket framgår av 2 § och 2 a § häkteslagen, föregås av en bedömning i varje enskilt fall. Besluten bör dessutom dokumenteras på lämpligt sätt. För nämnda brister förtjänar häktet kritik.

Jag konstaterar avslutningsvis att en viktig del i skyddet mot dålig behandling är att den intagne vet namn och tjänsteställning på den häktespersonal han möter. Häktespersonalen har också skyldighet att bära sin tjänstebricka väl synlig. Det ligger i sakens natur att tjänstedräkten måste vara anpassad till detta krav.

Vad som i övrigt förekommit i ärendet föranleder – med hänsyn till vad Kriminalvården anført i remissyttrandet – inte någon ytterligare åtgärd eller uttalande från min sida.